

ТРАНСКОРДОННА КОНВЕРГЕНЦІЯ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС

УДК 339.5.01:006.032
JEL Classification F10

Давиденко Г.В.,
*асистент кафедри міжнародного обліку і аудиту
ДВНЗ «Київський національний
економічний університет ім. В.Гетьмана»*

ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ВПЛИВУ СТАНДАРТІВ НА МІЖНАРОДНУ ТОРГІВЛЮ

Davydenko H.V.,
*assistant at the department of
international accounting and auditing,
Kyiv National Economic University named after V. Hetman*

THEORETICAL ASPECT OF THE INFLUENCE OF STANDARDS ON INTERNATIONAL TRADE

Постановка проблеми. В сучасних умовах глобалізації міжнародна торгівля відіграє одну із основних ролей у цьому процесі. Зростання внутрішніх економік спричиняє пошук нових ринків збуту за рубежом і відповідно розширювати масштаби постачання товарів на ці ринки. Зростання масштабів міжнародної торгівлі породжувало багато різних перешкод і це заставляло багато країн шукати шляхи подолання цих перешкод. Одним із засобів подолання таких перешкод стали стандарти, які б упорядковували торгові відносини між країнами. Тому для України важливим є питання гармонізації стандартів міжнародної торгівлі. Але у вітчизняних дослідженнях недостатнього приділено уваги цьому питанню. Тому розробка теоретичних проблем стандартів міжнародної торгівлі є актуальною і вкрай необхідною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогодні дослідженням систем технічного регулювання приділено велику увагу як вітчизняних, так і зарубіжних вчених. Такі вчені, як Н. Притульська, І. Бураковський, Л. Іванов, Л. Віткін аналізують теорію та практику систем технічного регулювання та стандартів в міжнародній торгівлі та економіці в цілому, а також їх організацію, регулювання та функціонування технічних бар'єрів у торгівлі та їх усунення.

Проте основну увагу вони приділяли практичним аспектам стандартизації міжнародної торгівлі, але поза їхньою увагою залишився теоретичний аспект впливу стандартів на міжнародну торгівлю.

Постановка завдання. Метою статті є узагальнення теорії та практики функціонування технічного регулювання та стандартів, а також визначення їх впливу на виробників та споживачів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Міжнародна торгівля є важливою та історично найпершою формою міжнародних економічних відносин. Вона забезпечує обмін товарами між державно оформленими національними господарствами. Такий обмін існував ще у доісторичні часи і мав досить примітивний характер.

Однак відмінність в технічних характеристиках продукції перешкождала розвитку поділу праці та поглибленню спеціалізації підприємств, гальмуючи підвищення продуктивності. Тому виробники почали створювати приватні організації з питань стандартизації. Члени таких організацій мали змогу розробляти стандарти технічного змісту та домовлятися про їх виконання. Такі стандарти були добровільними. Якщо виробники погоджувалися використовувати певний приватний стандарт, вони могли закріпити цю домовленість у договорі, що робило дотримання стандарту обов'язковим для підписантів [1, с. 22].

Зростання національних економік спричинило необхідність зростання зовнішнього ринку. Формування великої машинної індустрії як основи масового виробництва, поглиблення поділу

праці та спеціалізації, збільшення оптимальних розмірів підприємств вимагають більш активної участі національних економік у міжнародній торгівлі по лінії як експорту, так і імпорту. Реалізація товарів за кордоном дозволяє частково вирішувати властиве ринковій економіці протиріччя між виробництвом і споживанням. Однак, не будучи повністю дозволеними за допомогою експорту товарів, ці протиріччя переносяться в сферу світових господарських зв'язків, що знаходить вираз у гострій конкуренції, яка характерна для міжнародної торгівлі.

Таким чином, в більш широкому або загальному плані зовнішньоторговельна політика визначає умови взаємодії національної економіки країни зі світовим господарством. Зовнішньоторговельна політика здійснюється за допомогою комплексу взаємопов'язаних заходів внутрішньої і зовнішньоекономічної політики. До цих заходів входять економічні, адміністративні, правові, технічні засоби, які використовуються для здійснення торговельної політики.

Роль Уряду в економіці полягає перш за все у встановленні «правил гри»: умов розподілу і перерозподілу матеріальних, фінансових і інтелектуальних ресурсів. Всі Уряди відіграють головну роль у створенні та підтримці систем освіти, науки, права, які в сучасних умовах стають не менш важливим фактором розвитку, ніж наявність матеріальних ресурсів. У більшості держав Уряди створюють і підтримують матеріальну структуру економіки: транспорт, зв'язок, енергетику, передачу інформації. Уряди забезпечують функціонування правової системи, збір і публікацію інформації (зокрема, економічну статистику), підтримують системи стандартів, мір і ваг.

Як зазначалося, національні стандарти ставали перешкодою вільному переміщенню товарів, а отже виникла необхідність їх усунення шляхом перетворення в єдину систему технічного регулювання. До причин такого перетворення належать: відмінності законодавчої бази та правил процедури проведення сертифікації в національних системах сертифікації різних країн; відмінності вимог національних стандартів, на відповідність яким проводяться сертифікації випробувань; жорсткі правила по визнанню іноземного сертифікату на продукцію, що імпортується, для захисту внутрішнього ринку від проникнення товарів іноземного виробництва (протекціонізм); велика тривалість та значні фінансові витрати на сертифікацію у визначених міжнародних організаціях з сертифікації; створення таких умов отримання сертифікату відповідності, які неможливо виконати середнім та малим виробникам; необхідність введення системи забезпечення якості, якщо цього потребує схема сертифікації; жорсткі умови стандартів, що стосуються процедури випробувань (наприклад, європейські стандарти серії 45000), що впливає на порядок визнання, а для деяких країн узагалі унеможлиблює визнання відповідності [2, с. 157].

Зовнішньоторговельна політика здійснюється різними інструментами, а їх кількість досить велика. У більшості випадків Уряд стоїть не стільки перед дилемою – застосовувати чи ні державне регулювання у зовнішній торгівлі, скільки, якими засобами і яким шляхом його здійснювати, щоб отримати бажаний результат.

Ще з середини ХХ століття в термінологічний лексикон міжнародної торгівлі міцно увійшли терміни «тарифне і нетарифне регулювання зовнішньої торгівлі». Офіційного визначення терміни «тарифні» і «нетарифні» заходи не мають. Однак встановилося їх робоче визначення. До тарифних заходів відносять всі види мит, митні збори та інші види митних платежів. Намітилася також тенденція включати податки в число квазітарифних заходів. Цікаво, що в одному зі своїх рішень Суд європейських співтовариств підкреслив, що «будь-який грошовий збір незалежно від назви, величини або способу справляння, яким обкладаються вітчизняні або іноземні товари в зв'язку з перетином кордону є податок, рівноцінний за своєю дією митного збору..., навіть у тому випадку, якщо цей збір не має дискримінаційного або протекціоністського характеру, а оподатковуваний ним товар не конкурує з внутрішнім виробництвом» [3].

Термін «нетарифні заходи» (обмеження) охоплює велику групу різномірних заходів фінансової, технічної, адміністративної, кредитної політики, а також заходів, спрямованих на захист навколишнього середовища, застосування яких перешкоджає зовнішній торгівлі товарами і послугами через те, що ці заходи ставлять іноземні товари у нерівні умови, створюючи різний режим для національних і іноземних товарів або по різному застосовують у відношенні товарів, що походять з різних країн.

До торговельних бар'єрів стали відносити все більшу кількість заходів, що раніше належали до внутрішньодержавної політики, що своєю чергою призвело до збільшення раніше не використовуваних методів нетарифних бар'єрів. А це в свою чергу призвело до тенденції, коли нетарифне регулювання посіло вагоме місце в міжнародній торгівлі. Як вже зазначалось, міжнародна торгівля регулюється державою через методи, що не відносяться до традиційного регулювання товаропотоків, тому і нетарифне регулювання зростає та приймає більш складні форми (табл. 1).

В цілому можна сказати, що основою системи технічного регулювання є технічні бар'єри. Система технічного регулювання є важливою для економіки країни в цілому, оскільки займає важливе місце у виробництві товарів, їх конкурентоспроможності, захисті навколишнього середовища, захисті життя та здоров'я людей.

Таблиця 1

Класифікація заходів нетарифного регулювання ЗЕД

Вид діяльності	Заходи	Група	Зміст
Імпорт	Технічні	A	Санітарні та фітосанітарні (СФС) заходи
		B	Технічні бар'єри у торгівлі (ТБТ)
		C	Передвідвантажувальна інспекція та інші формальності
	Нетехнічні	D	Групові торговельні захисні заходи (автоматичне ліцензування)
		E	Неавтоматичне ліцензування, квотування, заборонні та обмежувальні заходи (крім СФС та ТБТ)
		F	Тарифні (цінові) заходи контролю, включаючи додаткові податки і збори
		G	Фінансове регулювання
		H	Заходи, що впливають на конкурентоспроможність товарів
		I	Інвестиційні заходи
		J	Обмеження на розповсюдження товарів
		K	Обмеження на після продажні послуги
		L	Субсидії (виняток – експортні субсидії)
		M	Обмеження щодо державних закупівель
		N	Інтелектуальна власність
		O	Країна походження товару
Експорт	–	P	Експортні заходи (включаючи субсидії)

Джерело: [4, с. 19]

Технічні регламенти – особливо ті, які базуються на національних або регіональних стандартах замість міжнародних стандартів – можуть створити додаткові витрати для експортерів, оскільки вони прагнуть адаптувати їх до продуктів і процесів різних регуляторних вимог у всьому світі. Високі коефіцієнти покриття (близько 92–93%) та частотні показники (від 77–92%) для повідомлень СОТ та нетарифних методів ЄС показують широке розповсюдження технічних регламентів та їх важливий зв'язок з торгівлею товарами [5].

Термін «технічні регламенти» використовується для опису обов'язкової відповідності оцінки та інших технічних вимог, які впливають на товари. Це включає вимоги до: продуктів (наприклад, гранично допустимі рівні для ртуті в рибі), маркування (наприклад, необхідні харчові етикетки для харчових продуктів), процесів (наприклад, обов'язкові стандарти для управління небезпеками при використанні певних хімічних речовин); випробування (наприклад, необхідне тестування свинцевої фарби в дитячих іграшках).

Відповідність технічним регламентам вимагається законом для виходу товару на ринку, в той самий час як відповідність стандартам не потрібна. Однак, вимоги покупців або урядова інформація може призвести до зниження продажів продуктів, які не відповідають вимогам стандартів.

Директива ЄС 2015/1535 визначає технічні регламенти, як: технічні характеристики товару (товаром вважається будь-який виріб промислового чи сільськогосподарського виробництва); інші вимоги (включають вимоги до товару з метою захисту споживача чи навколишнього середовища та впливають на його життєвий цикл); правила обслуговування та правила, що забороняють виробництво, імпорту та просування товару (характеристика товару, рівень якості, маркування, упаковка, методи і процеси виробництва, та відповідність процедури оцінки відповідності) [6].

Процедура повідомлень згідно Директиви ЄС 2015/1535 дозволяє країнам члена ЄС отримати наступні переваги: виявляти нові бар'єри на внутрішньому ринку, перш ніж вони будуть мати будь-які негативні наслідки; знаходити протекціоністські заходи; держави-члени можуть визначати ступінь сумісності заявлених проектів до законодавства ЄС; забезпечити ефективний діалог між державами-членами та Комісією при оцінці повідомлених проектів; економічним операторам своєчасно адаптувати свою діяльність до майбутніх технічних регламентів (це право перевірки широко використовується економічними операторами, допомагаючи Комісії та національним органам влади виявляти будь-які бар'єри в торгівлі); виявити потреби в гармонізації на рівні ЄС [7]. Існує три типи технічних вимог. Технічні регламенти є обов'язковими вимогами, встановленими Урядами.

Межі між технічними регламентами та стандартами не завжди зрозумілі. Стаття 2.4 Угоди ТБТ взагалі зобов'язує членів СОТ застосовувати міжнародні стандарти як основу для своїх технічних регламентів. Так, стандарти в одній країні можуть бути обов'язковим технічним регламентом в іншій

країні, і Уряди можуть зробити цей стандарт технічним регламентом шляхом включення їх до закону.

Стандарти є добровільними і зазвичай розробляються групою зацікавлених сторін, таких як промисловість, споживачі, державні органи та дослідники. Стандарти можуть стати обов'язковими, якщо це буде прийнято державними органами. Оцінка відповідності стандартам – це такі процедури, як тестування, перевірка і сертифікація [8].

Стандарт – це документ, який встановлює вимоги до конкретного елементу, матеріалу, компоненту, системи або послуги, або докладно описує конкретний метод чи процедуру. Стандарти полегшують міжнародну торгівлю, забезпечуючи сумісність і функціональну сумісність компонентів, продуктів і послуг. Вони приносять користь виробникам і споживачам в плані зниження витрат, підвищення продуктивності і безпеки. Стандарти розробляються і визначаються в процесі обміну знаннями та досягнення консенсусу між технічними експертами, призначеними зацікавленими сторонами та іншими зацікавленими сторонами, включаючи бізнес, споживачів і екологічні групи.

Існує кілька різних типів стандартів. В основному стандарти включають вимоги і / або рекомендації щодо продуктів, систем, процесів або послуг. Стандарти також можуть бути способом опису методу вимірювання або тестування, або встановлення загальної термінології в конкретному секторі.

Європейські стандарти (EN) – це документи, які були ратифіковані однією з трьох європейських організацій зі стандартизації ISO, CEN, CENELEC або ETSI; визнаний компетентним в сфері добровільної технічної стандартизації згідно з Регламентом ЄС 1025/2012. Європейський стандарт «несе з собою зобов'язання бути реалізованим на національному рівні шляхом надання статусу національного стандарту та скасування будь-якого суперечливого національного стандарту». Слід зауважити, що Європейський стандарт автоматично стає національним стандартом в кожній з 34 країн-членів CEN-CENELEC [9].

Технічне регулювання, що має на меті забезпечення певних стандартів, в цілому позитивно впливає на міжнародну торгівлю та залучення інвестицій. Наслідки заходів ТБТ на диверсифікацію експорту залежать від самого виробника.

Узагальнюючи досвід Європейського Союзу, можна виділити декілька основних принципів технічного регулювання. Законодавча база країн-членів спирається на національні закони про стандартизацію, оцінку відповідності та акредитацію, а також на директиви Старого, Нового та Глобального підходів, директиви відповідальності за неякісну продукцію, модульний підхід. Стандарти, прийняті CEN/CENELEC, європейські та національні стандарти становлять нормативну базу. Стандарти носять виключно добровільний характер. Функції стандартизації, оцінки відповідності та ринкового нагляду покладено на окремі інституції. Кожні 3 роки проводиться перегляд та вдосконалення системи технічного регулювання [10, с. 4].

У цілому на економіку процес стандартизації має як негативний, так і позитивний вплив, а при більш детальному аналізі, впровадження стандартів сприятиме розвитку міжнародної торгівлі. Перше, про що слід зауважити, що наслідки впровадження стандартів для країни виробника можуть бути одночасно і позитивними, і негативними. Позаяк те, що для одних виробників стає перешкодою, іншим надає конкурентну перевагу на міжнародному ринку. А також, наслідки впровадження стандартів, що несуть негативний вплив в окремій галузі, з іншого боку можуть мати позитивний вплив на економіку в цілому.

Стандарти мають на меті частково виправити недосконалість ринку (що має причини, як-от нераціональна дія споживача, обставини, що надають споживачеві не повну інформацію, надмірна сегментація ринку), шляхом розподілу ресурсів та максимального добробуту суспільства. Говорячи про максимально можливий добробут шляхом використання наявних ресурсів, і є тим позитивним впливом, який можна отримати від впровадження стандартів. З недосконалості ринку можна отримати позитивні ефекти від впровадження стандартів.

По-перше, усунення наслідків інформаційної асиметрії для споживача. Виключно за умови володіння споживачем повної інформації про продукт, він має можливість зробити свій вибір на користь того, хто повністю відповідає його вподобанням. На жаль, така інформація надається споживачеві вкрай рідко, внаслідок чого результати щодо якості та безпечності товару він отримує після споживання, а інколи не отримує взагалі. В першому випадку товар відноситься до категорії «досвідні блага», а в другому – «довірчі блага». Оскільки виробник не зацікавлений в наданні повної інформації, що, на його думку, може призвести до недоотримання прибутку, споживач вимушений витрачати додаткові ресурси на отримання достовірної інформації про товар, а інколи і на наслідки споживання неякісного чи небезпечного товару. Слід наголосити, що існує проблема, коли споживач через недостатність інформації не може відрізнити неякісний товар від якісного, який своєю чергою є дорожчим (через необхідність покрити витрати виробника на виробництво якісного товару). А це своєю чергою призведе до насичення ринку неякісним товаром, або так званої ситуації «Ринок лимонів» [11, с. 65-66].

Стандарти в такому випадку виконують роль свого роду попередження: споживач має впевненість, що товар відповідної якості є безпечним. У свою чергу це дозволяє зменшити наслідки інформаційної асиметрії, а як результат, споживач диктує умови на ринку, змінюючи його структуру на користь більш якісного товару.

Слід зауважити, що для виробника теж існує інформаційна асиметрія. Стандарти в даному випадку сприяють зростанню конкуренції на ринку та зменшенню витрат на «репутацію», оскільки для виробника створення та підтримання позитивної репутації несе за собою додаткові витрати. Проте далеко не для всіх виробників є можливим понесення цих додаткових витрат.

По-друге, посилення позитивних та упередження негативних зовнішніх ефектів. Мережеві ефекти є найяскравішим прикладом позитивних ефектів. Суть цього ефекту в тому, що чим більше споживачів споживають даний товар, тим більше це приносить користі суспільству в цілому. Застосування стандартів є одним з прикладів багатьох мережевих ефектів. Уніфікація вимог до виробництва товару збільшує ринок споживання даного товару, що має позитивний ефект на продуктивність. Позитивний ефект в даному випадку полягає в створенні можливостей для зменшення запасів, покращенні поглибленої спеціалізації виробників, які формують виробничі ланцюги, посиленні конкуренції на ринку та можливостях економії на масштабах виробництва.

Не можна оминати і негативних ефектів. Насамперед слід згадати про наслідки, які можуть виникнути при неналежному застосуванні стандартів. Йдеться про випадки, коли: 1) застосування застарілих стандартів стає на перешкоді втіленню інновацій; 2) застосування стандартів має на меті виключно дискримінацію певних виробників, в результаті чого на ринку виникає не конкурентне середовище; 3) коли використання стандартів є занадто деталізованими та необґрунтовано жорсткими.

Наступним негативним ефектом є сегментація ринку. При наявності стандартів ринок поділяється на сегменти, в цьому випадку рівень конкуренції значно нижчий, ніж на єдиному ринку. В той же час стандартизація зменшує асортимент товарів, що представлені на ринку. Існує момент суперечності між двома цими пунктами. Зазвичай великі виробники отримують більші можливості для залучення інвестицій, оскільки впровадження стандартів є досить витратним, в такому випадку великі виробники мають можливість економити на масштабах. В цьому випадку також спостерігається нерівномірність розподілу негативних ефектів. З цього випливає наступний пункт негативних ефектів, а саме витрати на дотримання стандартів. В такому випадку витрати несуть як виробники, так і держава в цілому. В першому випадку – це витрати на створення системи контролю за характеристиками, в другому – витрати на їх дотримання. Слід наголосити, що виробники «платять двічі»: коли виробництво відбувається згідно вимог стандартів та під час проведення процедури оцінки відповідності.

Висновки з проведеного дослідження. Міжнародна торгівля є важливою та історично найпершою формою міжнародних економічних відносин. Однак відмінність в технічних характеристиках продукції перешкоджала розвитку поділу праці та поглибленню спеціалізації підприємств, гальмуючи підвищення продуктивності. До торгівельних бар'єрів стали відносити все більшу кількість заходів, що раніше належали до внутрішньодержавної політики, що в свою чергу призвело до збільшення раніше не використовуваних методів нетарифних бар'єрів. А це своєю чергою призвело до тенденції, коли нетарифне регулювання посіло вагоме місце в міжнародній торгівлі. Узагальнюючи досвід Європейського Союзу, можна виділити декілька основних принципів технічного регулювання. Законодавча база країн-членів спирається на національні закони про стандартизацію, оцінку відповідності та акредитацію. Стандарти полегшують міжнародну торгівлю, забезпечуючи сумісність і функціональну сумісність компонентів, продуктів і послуг. Вони приносять користь виробникам і споживачам в плані зниження витрат, підвищення продуктивності і безпеки. Втім, сказати однозначно, що стандарти мають позитивний чи негативний вплив на міжнародну торгівлю не можливо, з одного боку їх впровадження може мати позитивний вплив на технологічно розвинені сектори і в той самий час негативний вплив на сировинний сектор. Саме тому гармонізація та взаємовизнання стандартів є вкрай важлива, оскільки може суттєво зменшити негативний вплив на торгівлю.

Література

1. Технічні бар'єри та санітарні та фітосанітарні заходи в міжнародній торгівлі: види, тенденції розвитку, регулювання. Посібник державного службовця / За ред. І. В. Бураковського, К. Кравчука, В. Мовчан та ін. Київ, 2015. 243 с.
2. Салухіна Н. Г., Язвінська О. М. Стандартизація та сертифікація товарів і послуг: підручник. Київ: Центр учбової літератури, 2010. 336 с.
3. Торгівельна політика: порівняльно-правове дослідження відповідності законодавства України *acquis communautaire* Європейського Союзу. URL: <https://old.minjust.gov.ua/file/23518.docx> (дата звернення: 22.10.2018).
4. Іванов Л., Янушкевич Д. Технічні бар'єри у міжнародній торгівлі. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2016. № 2. С. 15–30.

5. Okun-Kozlowicki J. Standards and Regulations: Measuring the Link to Goods Trade. URL: https://www.trade.gov/td/osip/documents/osip_standards_trade_full_paper_2016.pdf (дата звернення: 22.10.2018).
6. What is a technical regulation? URL: <http://ec.europa.eu/growth/tools-databases/tris/en/about-the-20151535/what-is-a-technical-regulation/> (дата звернення: 22.10.2018).
7. The aim of the 2015/1535 Procedure. URL: <http://ec.europa.eu/growth/tools-databases/tris/en/about-the-20151535/the-aim-of-the-20151535-procedure/> (дата звернення: 22.10.2018).
8. Technical regulations and standards. URL: <http://www.opentradegate.se/Procedures/Technical-requirements-for-products/Technical-regulations-and-standards/> (дата звернення: 22.10.2018).
9. What is a European Standard (EN)? URL: <https://www.cencenelec.eu/standards/DefEN/Pages/default.aspx> (дата звернення: 22.10.2018).
10. Віткін Л. Світовий досвід та стратегія розвитку систем технічного регулювання. *Стандартизація. Сертифікація. Якість*. 2013. № 4. С. 3-11.
11. Шевченко О. О. Історія економіки та економічної думки: сучасні економічні теорії: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2012. 280 с.

References

1. Burakovskiy, I., Kravchuk K., Movchan, V. et al. (eds.) (2015), *Tekhnichni bariery ta sanitarni ta fitosanitarni zakhody v mizhnarodnii torhivli: vydy, tendentsii rozvytku, rehulivannia. Posibnyk derzhavnoho sluzhbovtsia* [Technical barriers and sanitary and phytosanitary measures in international trade: types, trends of development, regulation. Public servant's manual], Kyiv, Ukraine, 243 p.
2. Salukhina, N.H. and Yazvinska, O.M. (2010), *Standartyzatsiia ta sertyfikatsiia tovariv i posluh* [Standardization and certification of goods and services], textbook, Tsentr uchbovoi literatury, Kyiv, Ukraine, 336 p.
3. Trade policy: comparative legal research of compliance of the legislation of Ukraine with the acquis communautaire of the European Union. available at: <https://old.minjust.gov.ua/file/23518.docx> (access date October 22, 2018).
4. Ivanov, L. and Yanushkevych, D. (2016), "Technical barriers in international trade", *Zovnishnia torhivlia: ekonomika, finansy, pravo*, no. 2, pp. 15–30.
5. Okun-Kozlowicki J. (2016), "Standards and Regulations: Measuring the Link to Goods Trade", available at: https://www.trade.gov/td/osip/documents/osip_standards_trade_full_paper_2016.pdf (access date October 22, 2018).
6. "What is a technical regulation?", available at: <http://ec.europa.eu/growth/tools-databases/tris/en/about-the-20151535/what-is-a-technical-regulation/> (access date October 22, 2018).
7. "The aim of the 2015/1535 Procedure", available at: <http://ec.europa.eu/growth/tools-databases/tris/en/about-the-20151535/the-aim-of-the-20151535-procedure/> (access date October 22, 2018).
8. "Technical regulations and standards", available at: <http://www.opentradegate.se/Procedures/Technical-requirements-for-products/Technical-regulations-and-standards/> (access date October 22, 2018).
9. "What is a European Standard (EN)?", available at: <https://www.cencenelec.eu/standards/DefEN/Pages/default.aspx> (access date October 22, 2018).
10. Vitkin, L. (2013), "World experience and strategy of development of technical regulation systems", *Standartyzatsiia. Sertyfikatsiia. Yakist*, no. 4, pp. 3-11.
11. Shevchenko, O.O. (2012), *Istoriia ekonomiky ta ekonomichnoi dumky: suchasni ekonomichni teorii* [History of Economics and Economic Thought: Modern economic theory], tutorial, Tsentr uchbovoi literatury, Kyiv, Ukraine, 280 p.

Стаття надійшла до редакції 02.11.2018 р.

Рецензент: д.е.н., професор Тернопільського національного економічного університету В.І. Гринчуцький